

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลของการศึกษา และ ข้อเสนอแนะ

จากการนำเสนอผลการศึกษาในบทที่สี่ ได้เสนอว่าช่วงเฮือนนั้นเป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคม ในชุมชนหมู่บ้านที่ผู้คนอยู่ร่วมกันในลักษณะของแบบแผนสังคมเครือญาติซึ่งทำให้ผู้คนในชุมชนหมู่บ้านมีความเอื้ออาทรและคอยดูแลซึ่งกันและกัน โดยมีระบบความอาวุโสเป็นองค์ประกอบทางสังคมในการคอยกำหนดสถานะและบทบาททางสังคมแก่ผู้คน จึงทำให้ช่วงเฮือนมีคุณลักษณะสำคัญสองประการนั่นคือ ช่วงเฮือนเป็นพื้นที่ครอบครองร่วม และ ช่วงเฮือนเป็นพื้นที่ในการดูแลกันของผู้คน

ในบทที่ห้าซึ่งเป็นบทสุดท้ายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้นั้น จะเป็นการนำเสนอเนื้อหาในสามส่วนซึ่งประกอบไปด้วย 1) สรุป เป็นการสรุปรวบยอดเนื้อหาในการทำวิทยานิพนธ์ทั้งหมด 2) อภิปรายผลของการศึกษา เป็นการนำเสนอผลของการศึกษาโดยนำไปเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางสังคมต่างๆที่พูดถึงพื้นที่ในสังคมชุมชน และ 3) ข้อเสนอแนะ เป็นการเสนอข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมทางสังคมในหมู่บ้าน

5.1 สรุปผลของการศึกษา

จากผลของการศึกษาในเรื่องช่วงเฮือนและถนนในชุมชนบ้านเด่นใน นั้นพบว่าสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็นสามประเภทในชุมชนหมู่บ้าน โดยผู้คนในชุมชนหมู่บ้านนั้นมีมาจากแบบแผนสังคมเครือญาตินั่นที่มีกลไกการดูแลกันของผู้คนผ่านระบบอาวุโส โดยให้อภิสิทธิ์ผู้อาวุโสในการเข้าไปครอบครองพื้นที่และทำการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อให้เห็นถึงลักษณะการครอบครองและควบคุมพื้นที่ทั้งสามประเภทที่แตกต่างกันออกไปของผู้คนในชุมชนบ้านเด่นในที่แตกต่างกันออกไป โดยพื้นที่ส่วนตัวนั้นมีการครอบครองที่เป็นส่วนตัวและการควบคุมสูงซึ่งส่วนใหญ่แล้วสงวนไว้สำหรับครอบครัวหรือคนใกล้ชิดเท่านั้น และพื้นที่สาธารณะนั้นไม่มีการครอบครองและควบคุมจากผู้คนในชุมชนหมู่บ้านเลย โดยผู้คนใช้พื้นที่นี้ในการเป็นพื้นที่สัญจรไปมาและทำกิจกรรมทางสังคมเพียงเล็กน้อย แต่เนื่องมาจากการไม่มีการครอบครองพื้นที่ทำให้ถนนเป็นพื้นที่ซึ่งไม่ถูกดูแลทำให้เด็กวัยรุ่นใช้พื้นที่ถนนในการทำกิจกรรมเชิงลบ ซึ่งเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของชุมชนหมู่บ้าน ในขณะที่ “พื้นที่ครอบครองร่วม” นั้นมีการครอบครองร่วมกันของคนในชุมชนหมู่บ้านทำให้ผู้คนรู้สึกถึงการครอบครองร่วมของตนเองและออกมาใช้พื้นที่กิจกรรมทางสังคม โดยการควบคุมปานกลางของ “พื้นที่ครอบครองร่วม” นี้ทำให้พื้นที่ที่มีความ

ปลอดภัยได้รับการดูแลจากผู้คนในชุมชนหมู่บ้าน ทำให้พื้นที่ครอบครองร่วมเป็นพื้นที่หลักในการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ในชุมชนหมู่บ้าน พื้นที่ครอบครองร่วมนี้จึงเป็นพื้นที่ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความแน่นแฟ้นแก่ผู้คนในชุมชนหมู่บ้าน

ในทุกวันนี้ “พื้นที่ครอบครองร่วม” ในชุมชนหมู่บ้าน บ้านเด่นในกำลังเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ทำให้พื้นที่ในชุมชนบ้านเด่นในกำลังเหลือเพียงแค่พื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ขาด “พื้นที่ครอบครองร่วม” ซึ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ปัจจัยสำคัญในการเชื่อมโยงให้ผู้คนมีความแน่นแฟ้นกับชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลงของ “พื้นที่ครอบครองร่วม” ในชุมชนหมู่บ้านนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในชุมชนบ้านเด่นเท่านั้นแต่เป็นวิกฤตการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นกับหมู่บ้านสมัยใหม่ของไทยและต้องการแนวทางการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

5.2 อภิปรายผลของการศึกษา

จากผลของการศึกษาที่พบว่าการใช้ช่วงเฮือนในการทำกิจกรรมทางสังคม เนื่องจากช่วงเฮือนนั้นเป็น พื้นที่ครอบครองร่วม ซึ่งเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปของผู้คนในชุมชนหมู่บ้านว่า เป็นพื้นที่ซึ่งสมาชิกในชุมชนทุกคนเป็น “เจ้าของ” และสามารถเข้าไปทำกิจกรรมในช่วงเฮือนได้ และการที่ผู้คนใช้ช่วงเฮือนเป็น พื้นที่ในการดูแล พฤติกรรมของลูกหลานให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามจารีตประเพณีที่ดีงาม โดยที่ผู้อาวุโสทำการเข้าไปจัดการลักษณะทางกายภาพของช่วงเฮือนว่าเป็นพื้นที่ที่มีการดูแล เพื่อป้องกันหรือการครอบครองพื้นที่และเพื่อทำการควบคุมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเฮือนของลูกหลานนี้ แสดงให้เห็นว่าช่วงเฮือนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่โดยมีมิติทางกายภาพในลักษณะของการใช้งานแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีมิติทางสังคมซึ่งเป็นมิติทางความหมายในเรื่องของความเป็นห่วงใยเอื้ออาทรกันของสมาชิกในสังคมเครือญาติอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดที่ว่า “พื้นที่นั้นไม่ได้ว่างเปล่าและมีความเป็นกลาง” ของ บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ (2547) แต่รูปแบบและความหมายของพื้นที่นั้นล้วนได้รับอิทธิพลจากแบบแผนทางสังคม (Social Pattern) ทั้งสิ้น (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2547)

รูปแบบและความหมายของช่วงเฮือนนั้นต่างได้รับอิทธิพลมาจากแบบแผนสังคมเครือญาติ ซึ่งมองว่าผู้คนในชุมชนหมู่บ้านนั้นเป็นสมาชิกของครอบครัวหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่ผู้คนต่างมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดต่อกัน อยู่ร่วมกันอย่างไม่มีแบ่งแยก ซึ่งลักษณะของครอบครัวหมู่บ้านนี้ต่างสะท้อนให้เห็นในคุณลักษณะในเรื่อง พื้นที่ครอบครองร่วม และ พื้นที่ในการดูแลของช่วงเฮือนอย่างเด่นชัด

ในเรื่องของช่วงเฮือนเป็นพื้นที่ครอบครองร่วมนั้น แสดงให้เห็นว่าผู้คนในแบบแผนสังคมเครือญาตินั้น ต่างแบ่งปันพื้นที่ต่อกัน เนื่องจากมองว่าช่วงเฮือนนั้นเป็นพื้นที่ของคนทั้งชุมชน

หมู่บ้าน ซึ่งเป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นพี่เป็นน้องเป็นลูกเป็นหลานกัน จึงไม่จำเป็นต้องมีใครมีกรรมสิทธิ์ถือครองพื้นที่อย่างชัดเจน

และในเรื่องของการที่ช่วงเฮือนเป็นพื้นที่ในการดูแลกันนั้นจะเห็นได้ว่าผู้คนในสังคมเครือญาติได้ใช้ระบบความอาวุโสเข้ามาเป็นตัวกำหนดสถานะทางสังคมและบทบาทหน้าที่ของผู้คนใน การที่จะคอยดูแลซึ่งกันและกัน โดยสังคมจะให้ความไว้วางใจแก่ผู้อาวุโสที่มีความแข็งแรงและ ประสบการณ์ชีวิตมากกว่าลูกหลาน และเชื่อว่าสิ่งที่ผู้อาวุโสคอยให้การช่วยเหลือและให้คำที่ แนะนำแก่ลูกหลานนั้น เต็มไปด้วยความปรารถนาดีเนื่องมาจากผู้คนในแบบแผนสังคมเครือญาติ นั้นมองว่าสมาชิกในชุมชนหมู่บ้านต่างเป็นครอบครัวเดียวกัน เป็นครอบครัวหมู่บ้านขนาดใหญ่ จึง ให้อภิสิทธิ์แก่ผู้อาวุโสในการครอบครองพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนหมู่บ้านเพื่อเฝ้าดูและให้การ ช่วยเหลือแก่ลูกหลาน ผู้คนในสังคมเครือญาตินั้นไม่ได้มอง ลักษณะทางกายภาพของช่วงเฮือนนั้น เป็นเพียงพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆซึ่งเป็นความหมายตรงเท่านั้น แต่ยังมีการนำความหมายเชิง เครือญาติซึ่งเป็นความหมายร่วมของผู้คนในชุมชนหมู่บ้านมาเชื่อมโยงกับลักษณะทางกายภาพช่วง เฮือนอีกด้วย โดยเจ้าของพื้นที่จะใช้อำนาจปกครองประกอบทางกายภาพของช่วงเฮือนเป็นตัวสื่อ ความหมายเพื่อควบคุมกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ในขณะที่คนอื่นๆก็จะใช้อำนาจประกอบทางกายภาพใน การรับรู้ความหมายและตีความเพื่อที่จะได้แสดงออกให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานะทางสังคมและ บทบาทหน้าที่ของเขาในการทำกิจกรรมในช่วงเฮือน ซึ่งการเชื่อมโยงระหว่างมิติทางกายภาพเข้ากับ มิติทางสังคมของผู้คนในสังคมเครือญาตินี้แสดงให้เห็นว่า ในการส่งเสริมจะให้กิจกรรมขึ้นใน พื้นที่นั้นไม่สามารถจะใช้อำนาจประกอบทางกายภาพเพียงอย่างเดียวของพื้นที่เพียงอย่างเดียวได้ แต่ ผู้คนต้องการมิติเชิงความหมายซึ่งก็คือองค์ประกอบทางสังคมที่จะเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ ของผู้คนในการเข้าไปทำหรือไม่ทำกิจกรรมใดๆในพื้นที่ต่างๆ

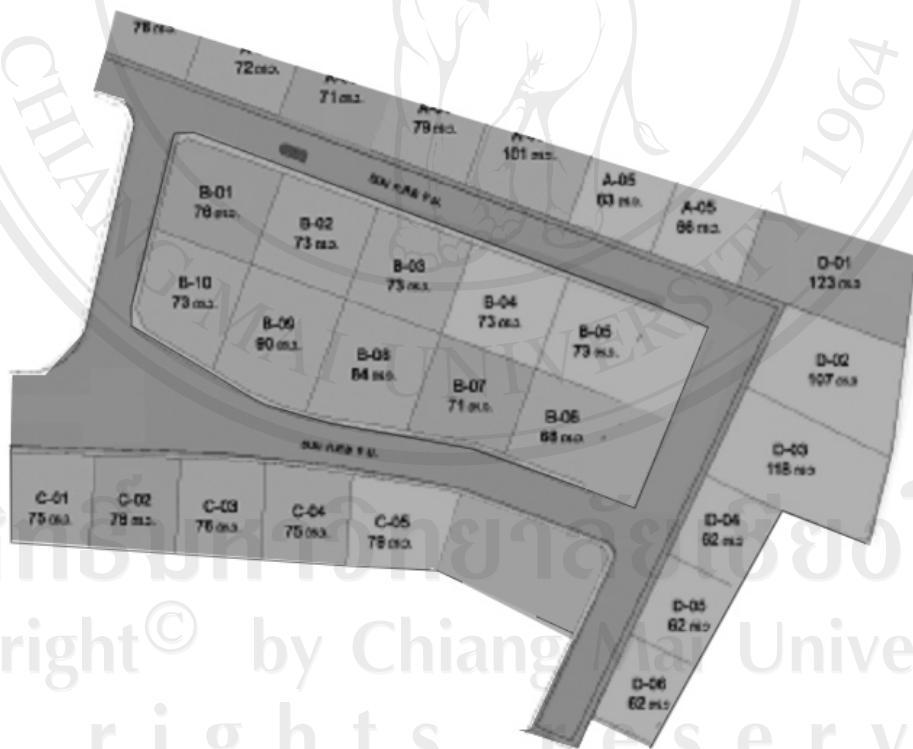
ช่วงเฮือนซึ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคมในอดีตนั้นแสดงให้เห็นถึงการประสานสัมพันธ์ กันขององค์ประกอบทางสังคมและองค์ประกอบทางกายภาพที่ก่อให้เกิดระบบกลไกในการป้องกัน ภัย ดูแล อีกทั้งยังเป็นการช่วยเหลือกันของผู้คนในชุมชนหมู่บ้านอย่างเป็นธรรมชาติ และเป็นปัจจัย สำคัญอันหนึ่งในการดำรงอยู่ของชุมชนหมู่บ้านในอดีต

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในระยะเวลาสามปีที่ผ่านมาผู้เขียนได้ทำการศึกษาช่วงเฮือนในชุมชนบ้านเด่นในนั้น บ้านของ น้ำตันซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชนบ้านเด่นในถูกขโมยเข้าไปทำการจัดแจงบูรณการเข้าไปในบ้าน และหยิบฉวยขโมยสิ่งของไปถึงสองครั้งสองครา อีกทั้งเสียงบ่นเชิงเป็นห่วงของผู้อาวุโสในชุมชน หมู่บ้านหลายท่านถึงการร่วมกลุ่มกันของเด็กวัยรุ่นในการทำกิจกรรมเชิงลบต่างๆในชุมชนหมู่บ้าน

ทำให้เกิดคำถามขึ้นกับผู้เขียนว่าเกิดความบกพร่องใดกับระบบการป้องกันภัยของช่วงเฮือนซึ่งเป็นพื้นที่ครอบครองร่วมและเป็นพื้นที่แห่งการดูแลซึ่งเป็นระบบกลไกในการป้องกันดูแลของชุมชนหมู่บ้านในอดีต ผู้เขียนเชื่อว่าสาเหตุหนึ่งของการเกิดขโมยและการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในเชิงลบของวัยรุ่นในชุมชนบ้านเด่นในนี้ สัมพันธ์กับการเลือนหายไปเรื่อยๆ ของช่วงเฮือน ซึ่งในปัจจุบันนี้เหลืออยู่เพียงสามถึงสี่กลุ่มเครือญาติเท่านั้น ซึ่งการเลือนหายไปของช่วงเฮือนนี้ซึ่งเป็นพื้นที่ครอบครองร่วมและพื้นที่ดูแลนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในชุมชนบ้านเด่นในเท่านั้นแต่เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนหมู่บ้านในเชียงใหม่อีกมากมาย

การขาดแคลนช่วงเฮือนในพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนหมู่บ้านทำให้ชุมชนบ้านเด่นในกลายเป็นหมู่บ้านที่ปราศจากการระวังป้องกันภัยเนื่องจากการมีช่วงเฮือนนั้นจะทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ซึ่งถูกดูแลและผู้ที่เข้าไปทำกิจกรรมในชุมชนหมู่บ้านจะมีความรู้สึกช่วงเฮือนนั้นถูกดูแลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทำให้ในชุมชนหมู่บ้านนั้นปลอดภัยจากคนนอก อีกทั้งยังทำให้วัยรุ่นที่ทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนหมู่บ้านนั้น อยู่ในการดูแลของผู้ใหญ่อีกด้วย

ภาพที่ 5.1 หมู่บ้านในปัจจุบันที่มีเฉพาะพื้นที่ส่วนตัว (บ้าน) และ พื้นที่สาธารณะ (ถนน)

การแก้ไขที่ชัดเจนที่สุดวิธีหนึ่งคือการนำ “พื้นที่ครอบครองร่วม” เช่นช่วงเฮือนกลับคืนสู่ชุมชนหมู่บ้านเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นการฟื้นฟูเยียวยาการขาดวินของความสัมพันธ์ในชุมชน

หมู่บ้านที่เกิดขึ้น โดยเป็นการนำ “พื้นที่ครอบครองร่วม” บรรจุเข้าไปในหมู่บ้านสมัยใหม่ที่มีเฉพาะพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ (ภาพที่ 5.1)

ระดับของพื้นที่	กลไก		องค์ทางกายภาพ			องค์ทางสังคม	
	ระดับของการครอบครอง	ระดับของการควบคุม	ระดับการจัดสรรพื้นที่	ระยะจากพื้นที่กิจกรรมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นเจ้าของพื้นที่	การเข้าถึง	สถานะและบทบาททางสังคม	ความเป็นส่วนตัว
พื้นที่ครอบครองร่วม	ความรู้สึกครอบครองพื้นที่	การควบคุมปานกลาง	จัดพื้นที่อย่างชั่วคราว	ปานกลาง	พื้นที่กึ่งเปิด	ครอบครัวยุติธรรมและเพื่อนบ้าน	ปานกลาง

ตารางที่ 3 กลไกของพื้นที่ครอบครองร่วม

จากการศึกษาช่วงเฮือนซึ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ ผู้เขียนจึงเสนอให้พื้นที่ครอบครองร่วมที่จะทำการบรรจุลงไปในหมู่บ้านสมัยใหม่ของเชียงใหม่เน้นควรมีลักษณะดังนี้

- เป็นพื้นที่ครอบครองร่วมซึ่งหมายถึงเป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งผู้คนมีความรู้สึกว่าเป็นของตัวเองนั้นเป็นหนึ่งในผู้ครอบครองเป็นเจ้าของพื้นที่ซึ่งจากการศึกษานั้นพบว่าคนที่ผู้คนจะมีความรู้สึกครอบครองพื้นที่ได้นั้นพวกเขาต้องมีความผูกพันกับพื้นที่โดยอาจจะเกิดจากหลากหลายกรณี อาทิเช่น การแบ่งปันพื้นที่ส่วนตัวบางส่วนของแต่ละครอบครัวให้ผู้คนได้มีโอกาสใช้งานร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งเมื่อผู้คนเข้าไปทำกิจกรรมในพื้นที่ครอบครองร่วมนั้น เขาจะรู้สึกและแสดงท่าทีบางอย่างกิจกรรมที่แสดงถึงว่าเขาเป็นหนึ่งในผู้ครอบครองพื้นที่ อาทิเช่น การขยับปรับเปลี่ยนตำแหน่งเครื่องเรือน การพูดคุยที่แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่นั้นๆ เป็นต้น
- เป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งถูกควบคุมปานกลาง ซึ่งการเป็นพื้นที่ซึ่งถูกควบคุมปานกลางนี้จะทำให้ผู้คนที่มาใช้พื้นที่กิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในหมู่บ้านนี้มีความรู้สึกปลอดภัย ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการออกมาทำกิจกรรมภายนอกบ้าน อีกทั้งพื้นที่กิจกรรมที่ถูกควบคุมปานกลางนี้ยังเป็นกลไกหนึ่งในการเฝ้าระวังภัยของหมู่บ้านอีกด้วย โดยความรู้สึกถูกควบคุมปานกลางนี้เกิดจาก ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ซึ่งไม่เปิดกว้าง

ในลักษณะพื้นที่สาธารณะมากเกินไป ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้เป็นพื้นที่ซึ่งเคร่งครัดเป็นส่วนตัวมากเกินไป โดยพื้นที่นั้นๆ อาจมีผู้ซึ่งครอบครองพื้นที่หลักทำหน้าที่เสมือนเจ้าบ้าน (Host) และผู้ที่มาทำกิจกรรมคนอื่นๆ เป็นผู้ครอบครองพื้นที่ร่วม

- เป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งห่างจากจุดอ้างอิงความเป็นเจ้าของปานกลาง หมายถึงเป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งครอบครัวต่างๆสามารถมองเห็นได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความรู้สึกว่าเป็นพื้นที่กิจกรรมที่เกิดขึ้นนี้มีได้เป็นส่วนตัวของครอบครัวใดๆ มีระยะห่างอยู่พอสมควร แต่ได้ไม่ได้ห่างจนลับตา ทำให้พื้นที่กิจกรรมมีความปลอดภัย ทำให้เด็กๆสามารถออกมาเล่นภายนอกบ้านได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังสามารถมีความส่วนตัวได้
- เป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งมีการจัดการพื้นที่อย่างชั่วคราวขึ้นไป หมายถึงการเป็นพื้นที่ซึ่งมีร่มเงาหรือการจัดวางเฟอร์นิเจอร์ที่สะดวกสบายสนับสนุนการใช้งานแก่ผู้คน โดยพื้นที่นั้นอาจเป็นการจัดอย่างชั่วคราวหรือถาวรก็ได้
- เป็นพื้นที่กึ่งเปิด หมายถึงการเป็นพื้นที่กิจกรรมซึ่งถูกปิดล้อมบางส่วนซึ่งทำให้ผู้คนรู้สึกว่าเป็นพื้นที่กิจกรรมนั้นๆมีขอบเขตและทางเข้าของพื้นที่ ทำให้ผู้คนรู้สึกถึงความแตกต่างของพื้นที่กิจกรรมกับพื้นที่อื่นๆส่งผลทำให้พื้นที่กิจกรรมเกิดเป็นสถานที่ขึ้นในการรับรู้ของผู้คน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่ โดยการเป็นพื้นที่กึ่งเปิดนี้ยังหมายถึงการเป็นพื้นที่ซึ่งผู้คนสามารถเดินผ่านเข้าไปในพื้นที่กิจกรรมเพื่อเดินเชื่อมไปสู่พื้นที่อื่นๆในชุมชนหรือเป็นพื้นที่ซึ่งสามารถทะลุผ่านได้ ซึ่งจะเป็นตัวส่งเสริมทำให้ผู้คนเข้าไปใช้พื้นที่และเพิ่มโอกาสในการเกิดปฏิสัมพันธ์

การพัฒนาให้หมู่บ้านมีเครือข่ายการช่วยเหลือกัน โดยมีพื้นที่กิจกรรมทางสังคมเป็นตัวส่งเสริมความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถสร้างขึ้นได้ในเวลาอันสั้น แต่เป็นการค่อยๆพัฒนาความสัมพันธ์ความสัมพันธ์ของผู้คนผ่านคนหลายรุ่นคนผ่านการใช้พื้นที่ครอบครองร่วมของผู้คนในหมู่บ้าน ดังเช่นช่วงเฮือนซึ่งถูกใช้งานผ่านผู้คนมาหลากหลายรุ่นคนเป็นระยะเวลายาวนานจนกลายเป็นกลไกสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นต่อกัน การมีพื้นที่กิจกรรมทางสังคมในหมู่บ้านจะเป็นจุดเริ่มต้นที่เสมือนเป็นรากฐานให้แก่ผู้คนในหมู่บ้านได้มีโอกาสได้สร้างเสริมความสัมพันธ์ต่อกันจนพัฒนาไปเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ในหมู่บ้านและทำให้เกิดหมู่บ้านที่เอื้ออาทรและปลอดภัย